

Sosiaalipsykologian päivät 2014

Työryhmä: Sukupuolen merkityksellisyys, muutos ja toimijuus sosiaalipsykologiassa

Aikataulu

Perjantai 21.11.klo 13–14.30: I Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä ihmisoikeudet

klo 13.05–13.45 Riikka Taavetti: Normeja horjuttava sateenkaarinuoruus ja mahdoton sateenkaariaikuisuus

klo 13.50–14.30 Ulla Anttila: Naiset ihmisoikeuspuolustajina - globaalien aiheiden alustavaa tarkastelua

klo 15.30–17.00: II Nuoret, positiot ja sukupuoli

klo 15.35–16.15 Julia Katila: Sukupuolittuneiden identiteettien rakentuminen toisena kielenään suomea puhuvien nuorten äitien ryhmässä

klo 16.20–17.00 Päivi Berg: Leena, Peter ja Kadonneet pojat – sukupuolen merkityksellistyminen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työntekijöiden kohtaamisissa Palvelujärjestelmä-hankkeessa

Lauantai 22.11 klo 9.30–11.45: III Väkiältä ja sukupuoli

klo 9.35–10.15 Marleena Vornanen: Sosiaalisen tuen merkitys seksuaalista väkivaltaa kokeneille nuorille naisille: Tulkitseva fenomenologinen analyysi itsearvostuksen rakentamisesta Tyttöjen Talolla

klo 10.20–11.00 Helena Huhta: Etnisyys ja maskuliinisuus vankilakulttuurissa

klo 11.05–11.45 Satu Venäläinen: Vankilatuomiota suorittavat naiset ja väkiältä

ABSTRAKTIT

I Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä ihmisoikeudet

pe 21.11 klo 13–14.30

Normeja horjuttava sateenkaarinuoruus ja mahdoton sateenkaariaikuisuus

Riikka Taavetti

Nuorisotutkimusseuran ja Setan yhteisessä Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushankkeessa selvitettiin laajasti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointia ja elämäntilanteita. Hankkeen laadullisessa osassa keskityttiin nuorten toimijuuteen sekä sen mahdollisuuksiin ja rajoituksiin. Hankkeessa kerättiin tietoa sateenkaarinuoruudesta laajalla verkkokyselyllä, elämäkerrallisten kirjoitusten keruulla ja vertaistutkijaryhmien työskentelyn avulla. Tässä esitelmässä kuvaan tutkimuksessa syntyneitä käsityksiä sateenkaarinuorten tavallisuuden ja erilaisuuden kokemuksista sekä aikuisuuden mahdollisuuksista. Esitelmä perustuu joulukuussa julkaistavaan hankkeen laadullisen osan tutkimusraporttiin.

Monet sateenkaarinuoret kokevat itsensä varsin tavallisiksi ja he toivovat saavansa samanlaisen kohtelun kuin muutkin nuoret. Tämä samanlaisuus kuitenkin edellyttää nuorten moninaisuuden tiedostamista ja tuomista näkyviin. Syrjivät rakenteet tekevät monista sateenkaarinuorten hyvin tavallisista haaveista mahdollisia toteuttaa. Nuorten kokemuksissa on melko harvinaista, että he haluaisivat tietoisesti horjuttaa normeja tai olla erilaisia. Sen sijaan monilla on kokemusta siitä, että oma tavallinen elämä näyttäätyy ympäristössä normien horjuttamisena.

Sateenkaarinuoret kaipaavat näkyviä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia aikuisia omaan ympäristöönsä. Opettajat, harrastusten ohjaajat ja muut lähipiirin ihmiset voivat olla elävä esimerkki siitä, että sateenkaarinuoruudesta on mahdollista kasvaa sateenkaariaikuisuuteen. Valitettavasti monet tavat kuvata aikuistumista eivät tarjoa sateenkaarinuorille samastuttavaa mallia siitä, miten voi kasvaa aikuiseksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvana ihmisenä. Käsitykset siitä, että esimerkiksi homous tai kokemus sukupuolinnormeihin sopeutumattomuudesta olisi jotakin nuoruuteen kuuluvaa, mutta aikuistumisen myötä ohimenevää, voi luoda kuvan siitä, ettei aikuisuus ole mahdollista, jos kokemus ei menekään ohi. Sateenkaarinuorten kertomuksissa korostuu tarve ottaa nuoruus tosissaan tärkeänä vaiheena, jota ei voi ohittaa vain välietappina matkalla aikuisuuteen.

Naiset ihmisoikeuspuolustajina - globaalien aiheiden alustavaa tarkastelua

Ulla Anttila

Ihmisoikeuspuolustaja on henkilö, joka työskentelee ihmisoikeuksien puolesta yksin tai yhteistyössä muiden kanssa (OHCHR 2014). Koska ihmisoikeustyö kattaa taloudelliset, sosiaaliset, sivistykselliset, poliittiset ja kansalaisoikeudet, ihmisoikeuspuolustajien työ ja toimintamuodot ovat laaja-alaisia. Ihmisoikeusloukkauksia tehdään yhä monissa maissa. Tilastot vuodelta 2012 kertovat mm. seuraavaa: 112 maata kidutti kansalaisiaan, 101 maata rajoitti oikeutti mielipiteen ilmaisemiseen ja 57 maassa oli mielipidevankeja (Amnesty International 2013). Huolimatta siitä, että globaalisti äärimmäisen köyhyyden vähentämisessä on edistytty, monenlaiset laaja-alaiset ihmisoikeusloukkaukset ovat edelleen vakava globaali ongelma. Vaikka ongelma on laajalti tunnustettu, ihmisoikeuspuolustajista ja heidän työstään ei ole paljoa tutkimusta. Ihmisoikeustyön tuloksellisuuden on kuitenkin arvioitu vaativan erilaisia strategioita silloin, kun ihmisoikeusloukkausten taustalla on joko keskitetty hallinto tai pirstoutuneen hallinnon aiheuttamat ongelmat (Hafner-Burton 2014).

Mitä sosiaalipsykologia voi antaa ihmisoikeuspuolustajien tutkimukselle?

Sosiaalipsykologinen tutkimus voi avata monia viitekehyksiä aiheen tutkimukseen. Sukupuolta voidaan tarkastella sosiaalisena rakenteena, jolla on eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa vaihtelevia merkityksiä. Naisten, jotka tekevät ihmisoikeustyötä, toimintaa voidaan tarkastella myös toimijuuden näkökulmasta. Mielenkiintoisen viitekehyksen sosiaalipsykologia tarjoaa myös ihmisoikeuspuolustajien ajattelun ja motivaation tutkimukselle. Sosiaalisen muutoksen kannalta merkittävä kysymys on, miksi ihmiset alkavat tehdä ihmisoikeustyötä. Tällaista motivaatiota voidaan tarkastella sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä kysymyksenä.

Mikä merkitys sukupuolella on ihmisoikeuspuolustajien työssä?

Naisten oikeuksien puolesta tehtävään työhön liittyy haasteita, jotka eroavat monenlaisesta muuntotyypisestä ihmisoikeustyöstä. Maailman köyhimpien joukossa selvä enemmistö on naisia, ja naisiin kohdistuva syrjintä on laajasti tunnettu ongelma. Monissa maissa työ naisten oikeuksien puolesta on erityisen sensitiivistä. Toisaalta naisten asema ihmisoikeuspuolustajina eroaa miesten asemasta. Globaalisti tarkasteltuna naisten mahdollisuudet tehdä ihmisoikeustyötä ovat monissa maissa merkittävästi rajoittuneemmat kuin miesten ja heihin kohdistuu toisenlaisia uhkia. Miksi

naiset usein lähtevät mukaan tekemään ihmisoikeustyötä, vaikka heihin kohdistua riskejä, jotka voivat olla suurempia ja haasteellisempia kuin miehiin kohdistuvat riskit? Monet näkyvää ihmisoikeustyötä haasteellisissa oloissa tekevät ihmisoikeuspuolustajat ovat naisia.

Miten tutkia ihmisoikeustyötä, sen puolustajia ja sukupuolen merkitystä ihmisoikeustyössä?

Ihmisoikeuspuolustajien tutkimista olisi tarkoituksenmukaista suunnata maihin, joissa ihmisoikeustyö on riskialtista ja ihmisoikeuspuolustajat osaltaan pyrkivät ratkomaan vaikeitakin yhteiskunnan sisäisiä ristiriitoja. Tutkimuksessa olisi syytä selvittää, miksi ihmisoikeuspuolustajat haluavat tehdä ihmisoikeustyöstä, mitkä he arvioivat suurimmiksi ihmisoikeuksien toteutumisen esteiksi, ja miten he arvioivat sukupuolen merkitystä ihmisoikeustyön toteutumisen kannalta sekä naispuolisten ihmisoikeuspuolustajien asemaa. Vallanpitäjät saattavat vastustaa ihmisoikeuspuolustajien esittämää kritiikkiä väittäen ihmisoikeustyön olevan länsimaalaista. Siksi on tärkeää tuntea ja tunnistaa eri maissa ihmisoikeustyötä tekevien perusteluja työilleen. Ihmisoikeuksiin liittyvässä ajattelussa eri kulttuurien edustajien välillä voi olla eroja, mikä ei silti poista perusteluja universaalien ihmisoikeuksien puolesta..

II Nuoret, positiot ja sukupuoli

pe 21.11. klo 15.30–17.00

Sukupuolittuneiden identiteettien rakentuminen toisena kielenään suomea puhuvien nuorten äitien ryhmässä

Julia Katila

Esitelmässäni esittelen lyhyesti vasta alkanutta väitöskirjatyötäni koskien nuorten, toisena kielenään suomea puhuvien äitien identiteettien rakentumista pienryhmässä. Ryhmässä on mielenkiintoista, miten omaa identiteettiä rakennetaan esimerkiksi hyvän ja huonon äitiyden ja naiseuden rajamailla, toisaalta suhteessa yhteiskunnallisiin normeihin, toisaalta suhteessa hetkittäisiin ryhmänormeihin. Nämä piirtyvät kiinnostavalla tavalla suhteessa yksityiseen ja julkiseen, sukupuolen sosiaaliseen tekemiseen identiteettinä. Tarkoitukseni on esitellä muutaman aineistoesimerkin kautta, miten tämä mahdollisesti näkyy aineistossani ja millä keinoin sukupuolen tutkimuksesta tuttuja näkökulmia ja teemoja on mahdollista yhdistää sosiaalipsykologisiin metodologioihin. Esittelen lyhyesti (ja pintapuoleisesti) 1–2 anonymisoidun aineistoesimerkin avulla, miten käyttämäni metodologia diskursiivinen psykologia omasta näkökulmastani yhdistää sekä keskusteluanalyttisiä että diskurssianalyttisiä tasoja ja miten nämä kietoutuvat selontekovelvollisuuteen tietynlaisesta, ryhmässä hetkittäin rakentuvasta ja muuttuvasta naiseudesta / äitiydestä. Koska tutkimukseni on vasta aivan alussa, esiteltyt esimerkit eivät ole mitään lopullisia tuloksia, ainoastaan mielenkiintoisia suuntia, joihin lopullinen työni ei välttämättä edes päädy.

Leena, Peter ja Kadonneet pojat – sukupuolen merkityksellistyminen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja työntekijöiden kohtaamisissa Palvelujärjestelmä-hankkeessa

Päivi Berg

Palvelujärjestelmä-hanke on Nuorisotutkimusverkoston ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteishanke, jossa tarkastellaan nuorten syrjäytymisen ehkäisytoimien kustannuksia ja vaikuttavuutta, nuorten kuulemistä sekä palveluiden toimivuutta työntekijöiden ja nuorten näkökulmasta. Tavoitteena on tuottaa analyttistä tietoa nuorista hyvinvointipalvelujen asiakkaina sekä syrjäytymiskokemuksen tuntijoina. Hankkeen laadullinen aineisto (N=29) koostuu TE-toimistojen, työvoiman palvelukeskusten, aikuissosiaalityön, etsivän nuorisotyön ja Vamoksen

työntekijöiden sekä heidän 18–29-vuotiaiden asiakkaidensa haastatteluista kahdessa eri kunnassa. Asiakkaat ovat NEET-nuoria (Not in Employment, Education or Training). Esityksessä tarkastellaan ja analysoidaan sukupuolen merkityksellistymistä työntekijöiden ja nuorten haastatteluissa.

III Väkiältä ja sukupuoli

la 22.11 klo 9.00–11.00

Sosiaalisen tuen merkitys seksuaalista väkivaltaa kokeneille nuorille naisille: Tulkitseva fenomenologinen analyysi itsearvostuksen rakentamisesta Tyttöjen Talolla

Marleena Vornanen

Sosiaalisen ympäristön toiminta voi auttaa tai vahingoittaa seksuaalisen väkivallan uhria. Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani tulkitsevan fenomenologisen analyysin (IPA) avulla, miten seksuaalista väkivaltaa kohdanneet nuoret naiset kokevat sosiaalisen tuen vaikuttaneen henkilökohtaiseen selviytymiseensä, erityisesti itsearvostukseensa. Tutkimuksen haastateltavat ovat 20–26-vuotiaita naisia, jotka ovat saaneet Tyttöjen Talolla tukea sekä yksilöllisesti että ammatillisesti ohjatussa vertaistukiryhmässä. Läheisten tuki on mukana tarkastelussa. Haastateltaville on yhteistä toipumisprosessin eteneminen häpeän ja syyllisyyden sävyttämästä ahdistuksesta kohti itsensä rakastamista ajatuksin, tuntein ja teoin. Eteneminen voi näyttäytyä kaoottisena myllerryksenä, vaiheittaisena, vaivalloisena tai suoraviivaisempana. Osa haastateltavista korostaa enemmän omaa aktiivisuuttaan ja osa muiden tukea. Itsenäisyys liittyy kaikkiin toipumisen vaiheisiin ja näyttää sekä toipumisen tavoitteelta ja välineeltä että sitä vaikeuttavalta ihanteelta.

Etnisyys ja maskuliinisuus vankilakulttuurissa

Helena Huhta

Suomalainen vankilajärjestelmä on historiallisessa murrostilanteessa, jossa ulkomaalaistaustaisten vankien osuus on lyhyessä ajassa noussut noin kuudennekseen vankiluvusta. Ulkomaalais- ja maahanmuuttajavangit keskittyvät Etelä-Suomen suljettuihin miesten vankiloihin, joissa etnisten vähemmistöjen osuus vangeista on huomattava. Maahanmuuttajavankien asemaan ja oloihin sekä etnisten ryhmien lisääntymisen ja kasvun vaikutuksiin vankilakulttuurissa on kuitenkin kiinnitetty vain vähän tutkimuksellista huomiota. Olen hakemassa rahoitusta etnografiselle väitöskirjalle, jossa tarkoitukseni on tutkia vankilan etnisiä suhteita. Esitykseni pohjautuu osin vankilaetnografiseen aineistoon, jonka keräsin pro gradu -tutkielmani yhteydessä.

Laaja kansainvälinen vankilatutkimus osoittaa, että sekä etnisyys että maskuliinisuudet ovat vankilan sosiaalisen hierarkian rakentumisen peruselementtejä. Tiukan hierarkian synty näiden elementtien varaan näyttää jopa universaalilta ilmiöltä miesvankiloissa. Vankihierarkian dynamiikka ei tyhjenny etnisyyteen ja erilaisten maskuliinisuuksien representoitumiseen, mutta näitä kahta on pidetty hierarkian rakentumisen kulmakivinä. Tästä syystä on perusteltua, ellei välttämätöntä, lähestyä etnisiä suhteita intersektionaalisesta näkökulmasta.

Esityksessäni pohdin mahdollisuuksia tarkastella sitä, miten maskuliinisuuden ja etnisyyden esitykset kietoutuvat toisiinsa ja saavat merkityksensä toistensa kautta vankilakulttuurissa, sen hierarkioissa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Miten maskuliininen ja etninen hierarkia ylläpitävät ja mahdollisesti haastavat toisiaan? Miten maskuliinisuuksien ja etnisyyksien esityksillä

vahvistetaan tai kompensoidaan toisiaan hierarkian eri tasoilla? Miten esityksiä käytetään selviytymisstrategioina, ja mahdollistaako jonkinlainen maskuliinisuuden esitys etnisen hierarkian kyseenalaistamisen ja etnisten ryhmien välisen neutraalin kanssakäymisen?

Vankilatuomiota suorittavat naiset ja väkivalta

Satu Venäläinen

Esitykseni pohjautuu väkivaltarikosten vuoksi vankilatuomiota suorittavien naisten kertomuksiin tekemästään väkivallasta. Olen kerännyt väitöskirjatutkimukseni aineistoksi kirjoitettuja kertomuksia (N=14) väkivallasta ja tehnyt haastatteluita (N=11) vankilassa olevien naisten kanssa. Tarkastelen esityksessäni alustavasti aineistoani väkivallan merkityksellistymisen ja toimijuuden näkökulmasta. Tähän liittyen pohdin sukupuolen suhdetta moraalisen identiteetin tuottamiseen väkivallan moninaisten merkitysten kautta. Kiinnostukseni kohdistuu näin ollen siihen, millä tavoin väkivallan ja (sukupuolistuneen) identiteetin välistä suhdetta rakennetaan, ja miten mahdollisia moraalisia ristiriitoja 'hyvän' naiseuden ja väkivallan tekemisen välillä neuvotellaan.